

Gerrit Gerritsen en Geert van Duinhoven in gesprek met melkveehouder Egbert Zorgdrager (rechts).

Aan de keukentafel met biologische boer Cees Spanjer (midden).

Vogelbescherming wil meer weidevogels in een echt Nederlands landschap

Natuurinclusief boeren op Terschelling

Hoe ziet natuurinclusief boeren er in de praktijk uit? Waarom zou je dat als boer gaan doen en wat levert dat dan in de praktijk ook echt op? Wat lever je in als boer op je productie? En hoe compenseer je dat dan? Met al die praktische vragen bezochten drie redactieleden de Terschelling polder waar Vogelbescherming zes jaar lang samen met de vijftien boeren op het eiland het project PolderPracht heeft uitgevoerd.

— Geert van Duinhoven, Gijs Gerrits en Fabrice Ottburg (redactie)

> Gerrit Gerritsen van Vogelbescherming neemt ons mee het eiland op en vertelt al fietsend door de polder waarom hij juist voor Terschelling koos om dit project te doen. “Ik kwam hier al vaker en het is altijd een waar vogelparadijs geweest. Toch zag ik de afgelopen jaren dat ook hier het aantal weidevogels snel terugliep. En als het zelfs hier slecht gaat met de weidevogels, dan is echt het einde zoek. Met geld van de Nationale Postcodeloterij konden we zes jaar geleden dit project starten. PolderPracht is nu formeel ten einde maar omdat we de komende jaren nog geld terugkrijgen dat is uitgeleend voor verschillende projecten, waaronder de bouw van een kaasfabriek, kunnen we ook de komende jaren nog steeds projecten uitvoeren om de weidevogels te helpen.” Het hele idee van PolderPracht is om Terschel-

ling naast zee, strand en een aantal pittoreske dorpen een extra attractie te geven: de weidevogels. Inclusief een weidevogelfietsroute, informatiepunten, streekproducten. Het zou mooi zijn als toeristen het eiland meteen associëren met grutto's, scholeksters en tureluurs. Vandaag zien we die natuurlijk niet. Het is nog februari en toevallig windstil, tussen de stormen Ciara en Dennis in. Dat geeft een spiegelgladde Waddenzee met groepen smienten en rotganzen die nu nog alle ruimte voor zichzelf hebben. Pas tussen eind april en eind mei zullen ze vertrekken. Fascinerend, vertelt Gerritsen ons, dat deze ganzen dan naar Siberië vertrekken en na een paar maanden weer naar precies dezelfde plek terugkomen in de Terschelling polder. Een gans die ooit in de westkant zat, zal daar altijd weer terugkomen. Heel erg honkvast zijn ze.

Solide basis: natuurbeheer
De eerste stop is midden op het eiland in Formeurum bij melkveehouder Egbert Zorgdrager. Vlak voordat we er zijn, wijst Gerrit Gerritsen ons al op de bijzondere weilanden van Egbert. Geen kale, vlakke graslanden hier maar graslanden met reilief, met meerdere tinten groen, met greppels die overstromen en grote natte plekken midden op de kavels. Het land is hier nooit geëgaliseerd of geploegd en wat we zien zijn oude kreekpatronen van toen het hier nog wad was. Het land heeft er hier al die tijd zo uitgezien, vertelt Egbert, al realiseerde hij zich pas tijdens een stage in Canada dat dit niet normaal is. “Toen ik voor een tweede stage bij een bedrijf in Overijssel ging werken, zag ik hoe ze daar met hun land en de mest omgingen en hoe funest dat was voor de weidevogels. Ik kon in 1986 de boerderij van mijn ouders overne-

men, en op dat moment besepte ik dat we hier dus nog echt agrarische natuur hadden omdat we boerden zoals we boerden. Een uitbreiding in grond en vee konden we financieren omdat de bank de natuurbeheercontracten een solide basis voor de bedrijfsvoering vonden. En dat is het ook gebleken want tot op de dag van vandaag werk ik met beheercontracten op de percelen waar het kan.” Ongeveer de helft van de 110 hectare heeft Egbert onder aangepast beheer. “Voor mij zijn de weidevogels leidend, daarna komen de koeien. Door het uitgestelde maai-beheer is het maaisel vaak veel houtiger en een gewone Holsteiner vreet dat onvoldoende. Een andere boer zou dan zorgen voor ander maaisel, ik zorg voor andere koeien. Ik heb een eigen fokprogramma voor de koeien en de kruisingen met zwitserse en noorse rassen

Water voor de weidevogels
In het voorjaar fungeren de plas-drasen en een hoog slootwaterpeil als verzamelplekken van waaruit de weidevogels hun territoria betrekken. De vogels kunnen er veilig rusten en foerageren. Op Terschelling zijn de vogels overigens bijna overal veilig omdat er geen grondpredatoren zijn als vos. Tijdens het broedseizoen zijn natuurlijke graslanden belangrijk opgroei-gebied voor onder andere Kievit- en tureluurkikens. Na afloop van het broedseizoen foerageren jonge en volwassen steltlopers in de plasdras (o.a. op muggenlarven) om zich voor te bereiden op de trek.

kunnen dat houtiger maaisel veel beter hebben.” Later die ochtend zien we in de stal een bont palet aan koeien staan: wit, bruin, zwart, allerlei kleurschakeringen en zelfs een soort tijgerprintkoe. Nog een voordeel: antibioticum is eigenlijk niet nodig in deze veestapel omdat de koeien gewoon gezond zijn. Weer een kostenpost van een regulier bedrijf die Egbert Zorgdrager kan

schrapen. Kosten die hij niet hoeft te maken en het dus financieel mogelijk maken om op deze manier te boeren. Sinds 1993 is Zorgdrager overgestapt op helemaal biologische productie. In zijn geval maakte dat weinig meer uit omdat hij volgens eigen zeggen toch al helemaal op die toer was en het goed bij hem en zijn bedrijf paste.

Weidevogels houden van water. Maar ja....

Op de 110 hectare graslanden van Zorgdrager komen tussen de 40 en 50 grutto's voor, veel meer dan gemiddeld in de Terschellinger polder. Bij een stand van 30 broedparen grutto's of meer (onze meest kritische weidevogel) per 100 hectare kun je doorgaans al spreken over een goed weidevogelgebied. Volgens hem is dat het resultaat van een uitgekend 'weidevogelmanagement'. Het project PolderPracht van de Vogelbescherming helpt hem daarmee een handje. Hij heeft nu twee plas-dras-plekken kunnen aanleggen waar de weidevogels graag komen foerageren. Het slootpeil op veertig hectare is omhoog gebracht met nieuwe PolderPracht-pompen die werken op zonne-energie. De mestscheider heeft hij kunnen aanschaffen zodat hij nu alleen de droge fractie op de graslanden uitrijdt: geen ammoniak en

goed voor het organische stofgehalte en bodemleven in de bodem. "Verder zijn het vooral veel kleine dingen die je kunt doen voor de weidevogels: laat maaien, van middenuit maaien zodat de vogels wel weg kunnen, 's nachts niet maaien, en vooral altijd goed kijken. Kijken waar de vogels zitten, of de eieren uit komen, waar de kuikens zitten."

Dit (weide)vogelvriendelijk werken van Zorgdrager wordt voor een deel wel weer tenietgedaan door een in zijn ogen 'hele domme maatregel' om pompen aan de voet van de dijk te zetten om zogenaamd overtollig water weg te pompen.

Omdat door overvloedige neerslag de graslanden soms onder water staan, pompt het waterschap het water weg. Ook zien we onderweg op de fiets een agrariër bezig met de greppels op zijn land. Als ze dreigen dicht te slibben worden ze snel open gemaakt. Een gemiddelde boer hier wil toch liever geen water op het land dus moeten de greppels goed hun werk kunnen doen. Zorgdrager: "Slecht voor de vogels, want die houden juist van de natte plaatsjes. Met die grote nieuwe pompen zullen we ook sneller last krijgen van zoute kwel omdat de zoet-waterbel die niet meer tegen houdt. En tenslotte krijg ik hogere water-

schapslasten." En zo heeft hij wel vaker het idee dat je als pionier, als agrariër die het net anders wil doen maar met oog voor natuur en landschap, wordt tegengewerkt. Althans, de manier waarop hij jaren heeft gewerkt is nooit echt beloond terwijl de overheid nu overal pilots gaat opzetten om te kijken hoe kringlooplandbouw of natuurinclusieve landbouw er uit zou kunnen zien.

Natuurbeheer op het erf

Eigenlijk is dat ook het verhaal dat we even later tijdens de lunch bij Cees Spanjer te horen krijgen: 'Ze' willen van alles op het gebied van natuur en

landschap, maar als puntje bij paaltje komt, blijkt alles toch weer heel erg formeel te moeten, aan regels voldoen, heel veel tijd te kosten, en uiteindelijk daalt het animo bij boeren om mee te doen. Spanjer is de negende generatie (!) die hier in Lies in ditzelfde huis woont. Door ongelukkige samenloop van omstandigheden moest Cees al vanaf zijn 15e werken op het melkveebedrijf van zijn vader. "Sinds 1976 zijn wij al biologisch gecertificeerd. Er was toen een notaris en die adviseerde dat, omdat het op termijn voor een goede afzet van je product zou kunnen zorgen. Die manier van werken heeft onze grond goed gedaan en is

nu heel aantrekkelijk voor allerlei weidevogels." Via allerlei omwegen kwam Cees op een gegeven moment in aanraking met het Black Angus-koeienras. Dat sprak hem zeer aan vanwege het zachtmoedige karakter, de zelfredzaamheid en de goede vleeskwaliteit. Hij kocht drie Aberdeen Angus pinken in Brabant en insemineerde ze met sperma van stieren uit Schotland. De kudde is sindsdien uitgegroeid tot de huidige 70 met koeien, kalveren en een stier. Tussen eind april en half november lopen de dieren op de 22 hectare grasland die Spanjer nog steeds heeft. Enthousiast geworden door op deze manier met het vee en zijn land om te gaan, wilde Spanjer op zijn vijftigste toch maar eens het onderwijs gaan oppakken waar het in zijn jeugd niet van was gekomen. Een opleiding tot natuurbeheerder, leek hem wel wat. Niet om bij een terreinbeheerder te gaan werken, maar om die kennis toe te kunnen passen op zijn bedrijf. "Mijn frustratie is dat het heel moeilijk is om vervolgens met natuurbeheerders in gesprek te gaan over welke opleidingen dan mogelijk geschikt zijn. Vervolgens komt er een opleiding in Dronten voor agrariërs die van Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten willen gaan pachten. Als we met z'n allen van Terschelling daaraan mee zouden doen, zouden ze de cursus hier op het eiland komen geven. Wat denk je: niet een collega wilde meedoen! Dus ben ik zelf maar op en naar gegaan naar Dronten. Vervolgens heb ik me aangemeld voor een pilot bij Staatsbos-

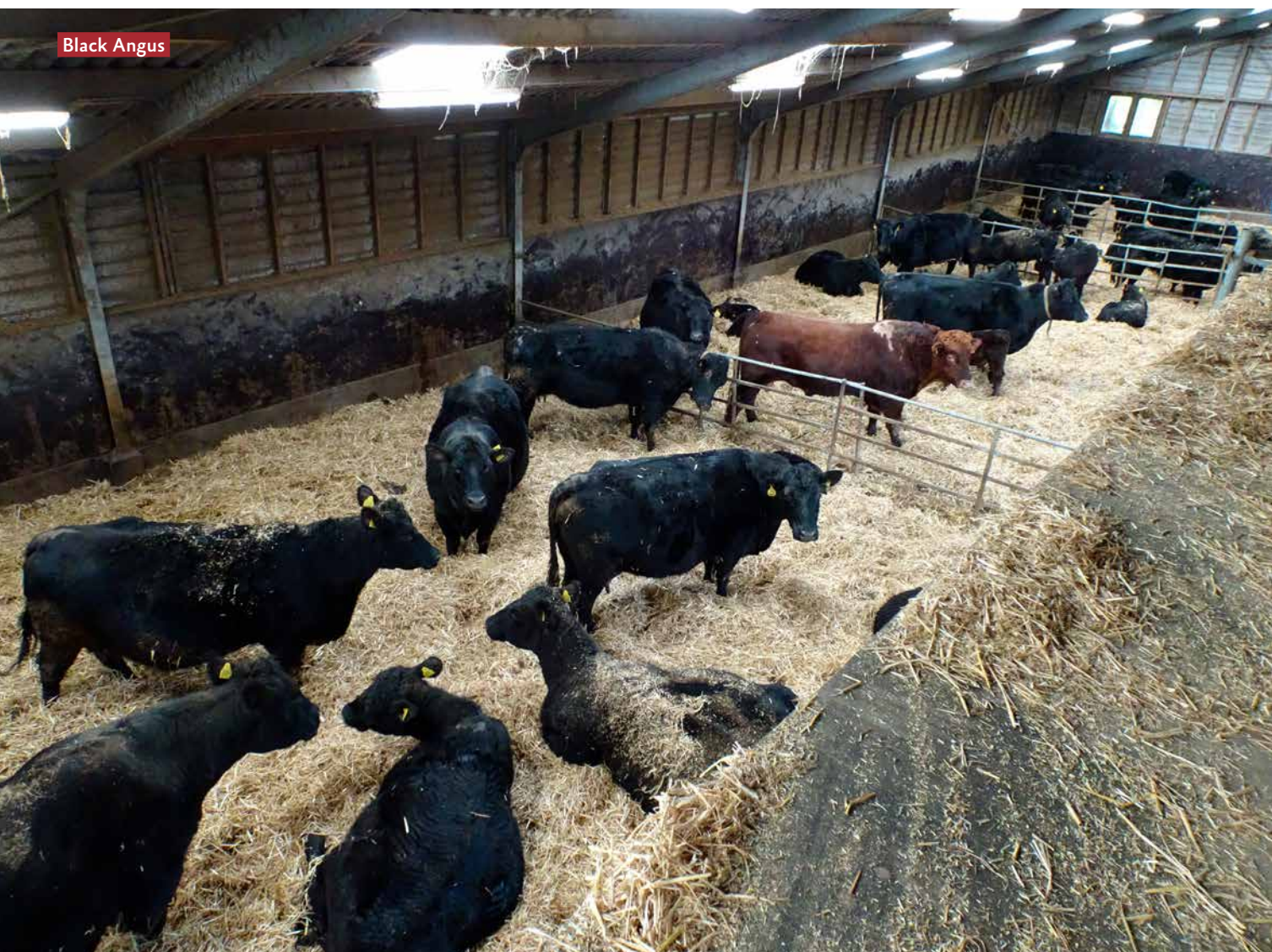

Ganzen

Ook op Terschelling komen veel ganzen voor die agrariërs en weidevogelbeschermers de nodige hoofdbreken bezorgen. Tot eind mei zijn er wintergasten die vlak voor de trek naar het noorden graag nog veel eten en dus hele percelen kaal maken. Dit betekent dat de boeren hun eerste snede gras er pas na die tijd af kunnen halen. Voor de boeren met een beheercontract is dit minder een probleem omdat ze toch een uitgestelde maaidatum hebben. Door de ganzen moeten de grondbroeders soms dan maar genoegen nemen met een kaal grasland om hun nest te bouwen.

Black Angus

beheer voor een natuurinclusief agrarisch bedrijf. Nooit meer iets van gehoord. Nu ben ik weer in gesprek over natuurmaaisel van Staatsbosbeheer. Dat maaisel kan ik goed gebruiken in onze nieuwe potstal. Het kruidenzaad dat in het maaisel zit, komt dan uiteindelijk op mijn grasland terecht en dat kan een mooie kruidenrijkdom opleveren. Volgens mij is dat ook het belang van de overheid en Staatsbosbeheer. En over het gebruik van een landje op voor mijn koeien doen ze ook moeilijk. Van de ene kant willen ze dat iedereen natuurinclusief gaat werken en aan de andere kant, past het nog helemaal niet bij de regels en de manier

van werken bij de natuurbeheerders en de overheid. Terwijl het wel heel hard nodig is dat wij als agrariërs gaan snappen wat natuur en natuurbeheer inhoudt, en dat de andere kant snapt wat het betekent om een agrarisch bedrijf te hebben.”

Eerlijke producten

Spanjer werkte al jaren biologisch en lette bij het werken op het land al zo veel mogelijk op de weidevogels. Toch heeft PolderPracht ook hem nog iets belangrijkst gebracht. Vlees vermarkten blijft een grote uitdaging hier op een eiland. Mijn vrouw en ik doen dat zoveel mogelijk helemaal

zelf, maar het merk PolderPracht dat overall op het eiland bekend is en waarvan nu ook hier een bord in de tuin staat, is wel heel belangrijk gebleken. Het is toch een soort keurmerk van je bedrijf. Het zegt toch dat je goed bezig bent voor de natuur en eerlijke producten voortbrengt.”

En dat is juist ook de belangrijkste reden dat er sinds deze maand een gloednieuwe kaasfabriek op Terschelling staat, voorgefinancierd door PolderPracht. Boeren van Terschelling kunnen daar hun melk kwijt en krijgen daar een belangrijke meerwaarde voor. Wel moeten ze aan een aantal strikte voorwaarden gaan voldoen over onder andere weidevogelbeheer, stikstof en ammoniak. Aantrekkelijk genoeg voor alle boeren op Terschelling om daaraan mee te doen. En omdat er zo veel willen mee doen, bleek de oude

Oerol

Van 2015 tot en met 2018 schonk het Terschellingse Oerolfestival met vele kunstenaars aandacht aan de weidevogels in de Terschellingse polder. De kaasfabriek maakte speciale Oerolkaas en bezoekers konden een fietsexcursie met gids boeken. In het verhaal onderweg stonden de vogels en het ontstaan en de toekomst van de polder centraal. In 2018 fietsten de deelnemers op de waddendijk langs een bouwwerk van Elmo Vermijs. Deze van mest en aarde gemaakte geluidsspiegel versterkte de weidevogelgeluiden. Volgens Gerrit Gerritsen was het publiek zeldzaam enthousiast over hoe hier gewerkt werd aan het landschap en dat de resultaten zo concreet zichtbaar waren. En eetbaar!

kaasfabriek in Oosterend te klein en gedateerd dus moest er iets nieuws en groters komen. De capaciteit van de fabriek wordt pas voor ongeveer de helft gebruikt: als er voldoende afzet is, dan pas zal de fabriek ook meer kaas gaan maken.

Eiland, boeren, vogels

Wim Meure-Buren heeft jarenlang gewerkt aan het groot maken van het merk Weerribben zuivel en is sinds kort bedrijfsleider in de nieuwe fabriek op Terschelling. Een extra argument om hier op het eiland kaas te maken is het gesleep met melk over de Waddenzee om er op de wal kaas van te maken en weer terug te brengen. Dit maakt de ketens veel korter en is beter voor het milieu. “We maken hier nu biologische kaas van melk van twee agrariërs, waaronder Egbert Zorgdrager. Daarnaast leveren alle andere boeren hun ‘reguliere’ melk. Daar maken wij dan meerdere merken reguliere kaas van. Het mooie vind ik dat de reguliere boeren hun opcenten in een grote pot doen en onderling verdelen. Zo hoeven ze niet met elkaar te concurreren wie er de melk mag leveren.”

Ondertussen mag Wim Meure-Buren proberen de kaas aan de man te krijgen. Hoe meer hij kan afzetten via supermarkten aan de wal, hoe meer melk de boeren kunnen leveren. “De biologische Terschellingse kaas raken we zonder enige moeite kwijt. De andere kazen verkopen we al bij AH, PLUS en HEMA en we zijn in gesprek met allerlei geïnteresseerde supermarktketens. Wat verkoopt is het totale verhaal: van het eiland, de boeren en de weidevogels. Door deze kaas te kopen heb je direct invloed op het landschap en dus op de weidevogels.”<

redactie@vakbladnbl.nl

Bedrijfsleider Wim Meure-Buren

